

# KEMALPAŞAZÂDE

FELSEFE-DİN-EDEBİYAT  
ARAŞTIRMALARI

-I-

## **Editörler**

Prof. Dr. Murat DEMİRKOL

Doç. Dr. İlyas CANİKLİ

Arş. Gör. Bilge SEVER KIYAK

Fecr Yayınları: 548

**KEMALPAŞAZÂDE**  
FELSEFE-DİN-EDEBİYAT  
ARAŞTIRMALARI  
-I-

Editörler  
Prof. Dr. Murat DEMİRKOL  
Doç. Dr. İlyas CANIKLI  
Arş. Gör. Bilge SEVER KIYAK

© FCR YAYIN REKLAM BİLGİSAYAR SAN. ve TİC. LTD. ŞTİ.  
(Sertifika no: 13178)

Mizanpaj ve Kapak  
FCR

Baskı ve Cilt  
VADİ GRAFİK TASARIM VE REKLAMCILIK LTD. ŞTİ.  
İvedik Org. San. 1420. Cad. No: 58/1  
Yenimahalle/ANKARA • Tel: (0312) 395 85 71  
(Sertifika No: 47479)

1. Baskı: Ağustos 2022

ISBN: 978-625-8005-94-3 (Tk.)  
ISBN: 978-625-8005-95-0 (1.Cilt)

FCR YAYIN REKLAM BİLGİSAYAR SANAYİ ve TİC. LTD. ŞTİ.  
Hacı Bayram Mah. Boyacılar Sk. No: 14/1  
Ulus-Altındağ/ANKARA • Tel: (0312) 310 08 60  
Web: www.fcr.com.tr • e-mail: fcr@fcr.com.tr

# KEMALPAŞAZÂDE

FELSEFE-DİN-EDEBİYAT  
ARAŞTIRMALARI

**-I-**

## **Editörler**

Prof. Dr. Murat DEMİRKOL

Doç. Dr. İlyas CANİKLİ

Arş. Gör. Bilge SEVER KIYAK

***“Kemalpaşazâde Felsefe-Din-Edebiyat Araştırmaları”*** adlı bu kitap,

Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi

Bilimsel Araştırma Projeleri Koordinasyon Biriminin

SCD-2022-2318 kodlu

***“Kemalpaşazâde’nin Görüşlerinin İnterdisipliner Yaklaşım ile Araştırılması”***

projesi kapsamında sağladığı destekle üretilerek basılmıştır.

BAP’a verdiği destek sebebiyle teşekkür ediyoruz.

## İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ----- 7

### FELSEFE ARAŞTIRMALARI

#### İbn Kemal ve Osmanlı Düşüncesindeki Yeri

Kemal SÖZEN ----- 13

#### Kelam ile Felsefe Arasında İbn Kemal Paşa

Mehmet Fatih BİRGÜL ----- 32

#### Kemâlpaşazâde'nin Felsefî İlimlere Dair Görüş ve Eleştirileri:

##### *Hâşiye alâ Tehâfüt Örneği*

Ali Kürşat TURGUT ----- 51

#### İbn Kemal Paşa'nın Zihni Varlık Tartışmasında 'Hakiki Önerme'ye Yaklaşımı

Mehmet AYDIN ----- 62

#### Kemalpaşazâde'nin *Hel Yestenidü el-Kadimü'l-Mümkînü ile'l-Müessiri*

##### Adlı Risalesinin Tahlil ve Değerlendirilmesi

Hüsni TURGUT ----- 71

#### Kemalpaşazâde'nin Cisimle İlgili Görüşleri

Salih YALIN----- 77

#### Kemalpaşazâde'nin *Cisim Risâlesi*'ndeki Amacı Üzerine

Mehmet Sami BAGA----- 97

#### Kemalpaşazade'nin Kötülük Sorununa Yaklaşımı

Ahmet Kamil CİHAN ----- 104

#### Devvânî'den Kemalpaşazâde'ye Düşüncenin Sürekliliği:

##### Kötülüğün Yaratılması Problemi

Şerife Nur ÇELİK----- 114

#### Kemalpaşazâde Düşüncesinde Nefs ve Ruhun Hakikati Problemi:

##### *Risâle fî Beyâni Hakikati'n-Nefs ve'r-Rûh* Özelinde

Süleyman TAŞKIN ----- 126

#### Kemalpaşazâde'nin Düşüncesinde İnsanî Akıl

Sadi YILMAZ ----- 135

#### Mukayeseli Bir Semantik Analiz: Gazzâlî ve Kemalpaşazâde'de Aklın Doğası

Enes DAĞ----- 155

### KELAM ARAŞTIRMALARI

#### Fâil-i Muhtâr ve Mûcib Bizzât Yerine Kemalpaşazâde'nin Mûcib-i Muhtar Teklifi

Mustafa Bilal ÖZTÜRK----- 179

#### Kemâlpaşazâde'nin "Mûcib Bi'z-Zât Tanrı" Anlayışına Dair Yorumu

Nurettin YAKIŞAN----- 192

#### Kemâlpaşazâde ve Birgivi'nin Kelam Görüşlerinin Karşılaştırmalı Değerlendirmesi

Mustafa ÜNVERDİ ve Şeyma İLBAYLI ----- 203

|  |     |
|--|-----|
| <b>Şerhu Risâleti'l-Adud fi Sıfati'l-Kelâm Eseri Bağlamında<br/>Kemalpaşazâde'nin Kelâmullah ve Kelâm-ı Nefsî Algısı</b> |     |
| Salih TUNA -----   | 223 |
| <b>İbn Kemâl'in fi Hakîkati'l-Mucize Adlı Araştırmasının Sarfe Teorisi ile İlişkili<br/>Bir Değerlendirmesi</b>          |     |
| Bayram ÇINAR -----   | 241 |
| <b>Risâle li Hakki'z-Zenâdika Adlı Eseri Bağlamında İbn Kemal Paşa'nın Şahsında<br/>Din-Devlet İlişkileri</b>            |     |
| Faruk MERGEN -----   | 261 |

## TASAVVUF ARAŞTIRMALARI

|  |     |
|--|-----|
| <b>Kemâlpaşazâde'nin Tasavvufî Yönü</b>  |     |
| Mustafa Salim GÜVEN ve Soner KOCAOĞLU -----  | 289 |
| <b>Kemâlpaşazâde'nin Tasavvuf Anlayışı</b>   |     |
| Serhat GÜLTAŞ -----  | 320 |
| <b>Kemâlpaşazâde'nin Beyânü'l-Vücûd Risâlesinde Vahdet-i Vücûd ile İlgili Görüşleri</b>                      |     |
| Veysel AKKAYA -----  | 331 |
| <b>Şeyhülislam Kemalpaşazâde ve Ebussuûd Efendi'nin İttifak ve<br/>İhtilaf Ettikleri Tasavvufî Meseleler</b> |     |
| Mustafa Salih EDİS -----   | 340 |
| <b>Kemâlpaşazâde'nin Devrân, Raks ve Semâ'ya Dair Görüşleri</b>  |     |
| Ömer YILMAZ -----  | 360 |
| <b>Semâ ve Raks Tartışmalarının Merkezinde: İbn Kemâl ve İmâm Birgivi'nin<br/>Semâ ve Raks Risâleleri</b>    |     |
| Betül SAYLAN -----   | 382 |
| <b>Kemâlpaşazâde'nin Nigârîstân'ında Sûfî Tipolojileri</b>   |     |
| Betül İZMİRLİ -----  | 393 |
| <b>İbn Kemâl'in Risâletü'l-Münîr Adlı Eserinin Bazı Yönlerden Analiz ve Kritiği</b>                          |     |
| Yüksel GÖZTEPE -----   | 412 |

## TARİH VE EDEBİYAT ARAŞTIRMALARI

|  |     |
|--|-----|
| <b>Tarih Çalışmalarında Amaç Sorunu: Etik ve Politik Bir Yaklaşım</b>      |     |
| Ömer Mahir ALPER -----   | 437 |
| <b>Bir Tarihçi Olarak Kemalpaşazâde ve Tevârîh-i Âl-i Osmân Adlı Eseri</b> |     |
| Mücahit YÜKSEL -----   | 474 |
| <b>Kemâl Paşazâde Divan'ında Toplum Hayatından Yansımalar</b>              |     |
| Murat KEKLİK -----   | 491 |
| <b>Kemâlpaşazâde'nin Kasidelerinde Dinî-Tasavvufî Muhteva</b>              |     |
| Sıtkı NAZİK -----  | 516 |

## ÖN SÖZ

Şemseddin Ahmed Kemalpaşazâde (1469-1534), Osmanlı Devleti'nin yükseliş döneminde II. Beyazıt, Yavuz Sultan Selim ve Kanuni Sultan Süleyman dönemlerinde müderrislik, kadılık, kazaskerlik ve şeyhülislamlık yapmış olan bir âlimdir. II. Beyazıt'a şehzadelikte lalalık yapan dedesi Kemal Paşa'ya nispetle Kemalpaşazâde ve İbn Kemal Paşa olarak adlandırılır. 15 Mayıs 1469'da Tokat'ta doğmuştur.<sup>1</sup> Amasya veya Edirne'de doğduğunu ileri süren kaynaklar da vardır. Kemalpaşazâde'nin babası Süleyman Çelebi, annesi İran'dan gelip Tokat'a yerleşen Fâtih Sultan Mehmed dönemi kazaskerlerinden Küpeliolu Muhyiddin Mehmed'in kızıdır. Süleyman Çelebi, 1474'de Amasya muhafızlığına tayin edilmiş, 1478'de Tokat sancak beyliği görevine getirilmiştir.

Amasya âlimlerinden Arap dili ve edebiyatı, mantık ve Farsça öğrenimi gören Şemseddin Ahmed, önce askerî sınıfa girdi ve altı bölük sipahisi olarak II. Beyazıt'ın seferlerine katıldı. Taşköprizâde'nin onun ağzından naklettiğine göre, Sadrazam Çandarlı İbrâhim Paşa'nın bir meclisinde 30 akçe ile Filibe müderrisi olan Molla Lütfi, akıncı kumandanı Evrenosoğlu Ahmed'in üst tarafına oturunca âlimlerin emîrlerden daha çok itibar gördüğünü anlayıp ilmiye sınıfına geçmeye karar vermiştir. Önce Edirne'de Molla Lütfi'nin derslerine devam eden Kemalpaşazâde, ardından Kestelî Muslihuddin Mustafa, Hatibzâde Muhyiddin Efendi, Muarrifzâde Sinâneddin Yûsuf, Müeyyedzâde Abdurrahman Efendi gibi âlimlerden ders alarak tahsilini tamamlamıştır.

İlk müderrislik görevine Anadolu Kazaskeri Müeyyedzâde Abdurrahman'ın desteğiyle Edirne'deki Ali Bey (Taşlık) Medresesinde başlayan Kemalpaşazâde, sırasıyla Üsküp'te İshak Paşa Medresesi, Edirne'de Halebiye Medresesi ve Üç Şerefeli Medrese, İstanbul'da Sahn-ı Semân Medresesi ve Edirne'de Sultan Beyazıt Medresesinde müderrislik yaptı.

---

<sup>1</sup> Hicri 990'da vefat eden Kastamonulu Latîfi Efendi şöyle demektedir: "Kemal Paşazâde Süleyman Çelebi'nin mahdûm-zâdesidir. Livâ-i Tokat'da zeâmete mutasarrıf iken dünyaya gelmişler. A'nî mevlid-i mübârekleri Tokat'da vâki olup neşv ü nemâları Edirne'de olmuştur. Ekser nâs bundan gâfil ve gafletle cahildir. İttifâk-ı sîkât budur ki vilâyet-i Rûm'a nazîr ve adîli bir câmi-i ulûm ve fûnûn ve mütebahhir ve muhit-i zû fûnûn-i peydâ ve hüveydâ olmadı." (Latîfi Efendi, *Tezkîre-i Şu'arâ*, Nur-ı Osmaniye Kütüphanesi, no. 2825, vr. 37). Katib Çelebi şöyle demektedir: "Allâme Şemseddin Ahmed b. Süleyman İbn-i Kemal Paşa altmış yedi yaşında olarak İstanbul'da 940 senesi şevvâlinin ikinci günü vefât eden Devlet-i Osmaniye müftisidir. 873'de Tokat'da doğdu. Babası ümerâdan ve dedesi vüzerâdan idi. Dedesi Kurşunlu türbesinde medfundur." (Katib Çelebi, *Süllemü'l-Vusûl ila Tabakati'l-Fühûl*, Şehîd Ali Paşa Kütüphanesi, vr. 21). Farklı iddiaları analiz eden bir çalışma olarak bk. Fatih Erkoçoğlu, "Hüseyn Hüsameddin'in Kemalpaşazâde'nin Amasyalı Olduğu İddiasını İspat Çabasına Tarihçilik Açısından Bakış" *Uluslararası Amasya Âlimleri Sempozyumu* (Amasya: 2017), 413-423.

Yavuz Sultan Selim zamanında Osmanlı kamuoyunu Safevîler'e karşı hazırlamak amacıyla yazdığı risâlede Şah İsmâîl'i eleştirerek Şîîler'le yapılacak savaşın cihad sayılacağını belirtmesiyle şöhreti artan Kemalpaşazâde, 1515'te Edirne kadılığına, 12 Eylül 1516'da Anadolu kazaskerliğine getirildi. Bu görevde iken katıldığı Mısır seferinde padişaktan büyük itibar gördü ve beylerbeyi olarak tayin edilen Hayır Bey'e yardımcı sıfatıyla Mısır'ın tahririnde görev aldı. Anlatıldığına göre, bu sefer dönüşünde atının ayağından sıçrayan çamurun padişahın kaftanını kirletmesi üzerine Yavuz Sultan Selim, "ulemâ ayağından sıçrayan çamurların medâr-ı zînet ve bâis-i mefharet" olacağını söyleyerek kaftanının ölümünden sonra sandukası üzerine örtülmesini vasiyet etmiştir.

13 Nisan 1517'de azledilmişse de 28 Nisan 1517'de tekrar görevine iade edilmiştir. 1518'de Karaman'ın tahririyle görevlendirilen Kemalpaşazade ertesi yıl kazaskerlikten alındı ve 1520 yılı başlarında 100 akçe yevmiye ile önce Edirne Dârülhadisi'ne, 1522'de buradaki Sultan Beyazıt Medresesi'ne müderris tayin edildi. 1524'de İstanbul'a gelerek Fâtih Medresesi'nde ders verdi. Nihayet Zenbilli Ali Efendi'den sonra 1526'da Şeyhülislâmlığa getirildi. Bu makamda iken 16 Nisan 1534 yılında vefat etti ve Edirnekapı dışındaki Mahmud Çelebi Zâviyesi hazînesine defnedildi. Ölümü için tarih olarak düşürülen, "İrtehal-e'ulûmu bi'l-Kemâl" (Kemal'le birlikte ilimler de öldü) ibaresi onun ilmî seviyesini ifade etmektedir. Hem ilim hem de bürokraside oldukça keskin bir tutum sergilemesine rağmen vasiyetnâmesinde cenazesinin dervişâne bir şekilde kaldırılmasını ve mezarına yontulmamış taş dikilmesini vasiyet etmiştir.

Kemalpaşazâde, verdiği fetva ile İran'a yapılan seferin dinî ve hukukî gerekçelerini hazırlayarak bu savaşa rıza göstermeyip çekimser kalan devlet adamlarına karşı padişahı desteklemiştir. Kanûnî zamanında da hükümdarı Safevîler'e karşı mücadeleye teşvik etmiş, padişahın Şah Tahmasb'a gönderdiği mektupları bizzat yazmıştır.

Dönemlerinde yaşadığı üç padişahın sevgi ve saygısını kazanan Kemalpaşazâde fıkıh, kelim, tefsir, hadis gibi dinî ilimler başta olmak üzere dil, felsefe, edebiyat, tarih ve tıp alanlarında eser vermiş çok yönlü bir âlimdir. Birçok ilme olan vukufiyeti ve bu alanlarda verdiği eserlerle 16. yüzyılın ilk yarısında Osmanlı ilim ve kültürünün en büyük temsilcilerinden biri olarak görülmektedir. Muhyiddin Mehmed b. Pîr Mehmed, Sa'dî Sâdullah Efendi, Muslihuddin Mustafa, Celâlzâde Sâlih Çelebi ve Şeyhülislâm Ebüssuûd Efendi onun yetiştirdiği âlimlerdendir.

Taşköprizâde, Kemalpaşazâde'nin kendisinden önceki âlimleri unutturduğunu ve ilmin çöken kaidelerini yeniden ihya ettiğini söyler. Türkçe, Arapça ve Farsça olmak üzere üç dilde de eser veren Kemalpaşazâde, daha genç yaşında Sadeddin Teftazânî ve Seyyid Şerîf Cürçânî gibi âlimlerle mukayese edilmiş, Osmanlı âlimleri arasında ilmî kudretinden dolayı "el-muallimü'l-evvel" unvanıyla anılmıştır. Takıyyüddin et-Temîmî onu, eserlerinin çokluğu ve çeşitli



ilimlere vukufiyeti sebebiyle Celâleddin Süyûtî'ye benzetmekle birlikte kavrayış, muhakeme ve cedeldeki mahareti açısından ondan üstün görür. İlmî ihatası, muhakeme ve münazara kudreti, şer'î meseleleri çözme ve fetva verme konusundaki kabiliyetinden dolayı da “müftî's-sekaleyn” lakabıyla anılmıştır. Kemalpaşazâde, eser verdiği her disiplinde alanın en büyük âlimlerini bile gerektiğinde tenkit etmekten kaçınmamıştır. Burhanüşşeria'nın *Vikâye*'si ve Sadrüşşeria'nın *Şerhu'l-Vikâye*'sini tenkit ve ıslah etmek için yazdığı *Islâh* ve *İzâh* adlı eserlerinden dolayı takdir topladığı kadar büyük eleştirilere de maruz kalmıştır. Osmanlı döneminin Osmanlı medreselerinde okuyarak yetişmiş olan ilk nesillerinden olan Kemalpaşazâde, önceki âlimlerin görüşleri hakkında en yüksek seviyede tenkit ve değerlendirme yapan ilk Osmanlı âlimi olma özelliği taşımaktadır. Bu özelliği fıkıh yanında felsefe, kelam ve dilbilim üzerine yazdığı eserlerde de görmek mümkündür. Fıkıh, tefsir, kelam ve dilbilim alanlarında yüksek ilmî dirayete sahip olan bir âlimin aynı zamanda felsefe, edebiyat ve tarih alanında da etkili eserler yazmış olması onu farklı kılan özelliklerin başında gelir. Nitekim II. Beyazıt'ın talebi üzerine Türkçe *Tevârih-i Âli Osman*'ı yazmış, edebiyat alanında *Divan*, *Yusuf u Züleyha* ve *Nigârîstan* gibi manzum eserler vermiş, felsefede Hocazâde'nin *Tehafüt*'üne, İbn Sînâ'nın *el-İşârât*'ına Hâşiye yazmış, Tûsî, İcî ve Cürcânî gibi mütekelim filozofların eserlerini dikkate alarak özgün felsefi ve kelami risaleler yazmıştır.

Kemalpaşazâde, tasavvufa karşı olmamakla birlikte şeriatın belirlediği çerçevenin dışına çıkan görüş ve uygulamalara karşı mücadele etmiş, bazı sûfililerin yaptığı raks, semâ ve devranın haram olduğunu ileri sürmüştür. Muhyiddin İbnü'l-Arabî hakkında verdiği tasvip edici fetva, Yavuz Selim üzerinde etkili olmuş, padişah, Mısır dönüşünde Dımaşk'ta Muhyiddin İbnü'l-Arabî'nin kabri üzerinde bir türbe ve yanında cami ve imaret yaptırmıştır. Devlet ve toplumun maslahatını önemseyen Kemalpaşazâde, Şeyhülislamlığı zamanında yaydığı fikirlerle kamuoyunun zihnini karıştıran Molla Kâbız'ı Kanuni'nin göreve çağırmasıyla hem fikren mağlup etmiş hem de Ehl-i Sünnet inancına dönmemesi üzerine idamına fetva vermiştir.<sup>2</sup>

Bu kitapta, değişik bilim dallarında araştırma yapan bilim insanlarının birçok disiplinde eser veren ve her birinde diğer birkaç disiplinin kavram, yöntem ve imkânlarını kullanan Kemalpaşazâde'nin görüşlerini interdisipliner bir yaklaşımla inceledikleri çalışmalar yer almaktadır. Kelam ile felsefe, edebiyat ile tasavvuf ve ahlak, fıkıh ile tefsir ve hadis disiplinlerinde yapılan araştırmalar ilişkili disiplinlerin kavram, konu ve yöntemleri gözetilerek araştırılmıştır.

<sup>2</sup> Bu ön sözde Kemalpaşazâde hakkındaki bilgiler şu kaynaklardan sağlanmıştır: Şerafettin Turan, Şükrü Özen, İlyas Çelebi, M. A. Yekta Saraç, “Kemalpaşazâde”, *TDV İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2002), 25: 238-247. Mücahit Kaçar, “İbni Kemâl Dîvânı'nın İncelenmesi” (Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi, 2010), 1-13; Mustafa Kılıç, “İbni Kemal Paşa”, *Eyüp Sultan Sempozyumu VI* (İstanbul: Eyüp Belediyesi Kültür Yayınları, 2003), 152-157; M. A. Yekta Saraç, *Kemal Paşazâde Hayatı, Şahsiyeti, Eserleri ve Bazı Şiirleri* (İstanbul: Risal Yayınları, 1995).

Bu çalışmaların hem Türkiye’de hem de Türkiye dışında Kemalpaşazâde’nin düşünceleri ve değişik yönleri üzerine yapılacak bilimsel araştırmalara ilham kaynağı olacağını umuyoruz.

Ülkemizin Tokat’ta yetişmiş bir değerini yine Tokat’tan çıkmış bir insanın sahiplenmesinden daha doğal bir şey olamaz herhalde. Tokat Milletvekili Av. Özlem Zengin’e yıllar önce Tokat’ta kurulan fakat ilgisizlik nedeniyle zaman içinde kapanan İbn Kemal (Kemalpaşazâde) Araştırma Merkezinin yeniden açılarak ihya edileceği müjdesini verdiği için minnet ve teşekkürlerimizi sunuyoruz.

Bu kitapları yüksek itina ile baskıya hazırlayan Fecr Yayınevi editörü Hüseyin Nazlıhaydın ve kapak tasarımlarını yapan grafiker Coşun Işıkgül’e teşekkürü bir borç bilirim.

“Kemalpaşazâde: Felsefe-Din-Edebiyat Araştırmaları” adlı bu kitap, Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri Koordinasyon Biriminin SCD-2022-2318 kodlu “Kemalpaşazâde’nin Görüşlerinin İnterdisipliner Yaklaşımla Araştırılması” projesi kapsamında sağladığı destekle üretilerek basılmıştır. BAP’a verdiği destek sebebiyle teşekkür ediyoruz.

Ankara, Ağustos 2022  
Prof. Dr. Murat DEMİRKOL

# KEMALPAŞAZÂDE

FELSEFE-DİN-EDEBİYAT  
ARAŞTIRMALARI

**-II-**

## **Editörler**

Prof. Dr. Murat DEMİRKOL

Doç. Dr. Yusuf ŞEN

Arş. Gör. Hayriye Özlem SÜRER

Arş. Gör. Ahmet Şehit TUNA

Fecr Yayınları: 549

**KEMALPAŞAZÂDE**  
**FELSEFE-DİN-EDEBİYAT**  
**ARAŞTIRMALARI**  
**-II-**

Editörler  
Prof. Dr. Murat DEMİRKOL  
Doç. Dr. Yusuf ŞEN  
Arş. Gör. Hayriye Özlem SÜRER  
Arş. Gör. Ahmet Şehit TUNA

© FCR YAYIN REKLAM BİLGİSAYAR SAN. ve TİC. LTD. ŞTİ.  
(Sertifika no: 13178)

Mizanpaj ve Kapak  
FCR

Baskı ve Cilt  
VADİ GRAFİK TASARIM VE REKLAMCILIK LTD. ŞTİ.  
İvedik Org. San. 1420. Cad. No: 58/1  
Yenimahalle/ANKARA • Tel: (0312) 395 85 71  
(Sertifika No: 47479)

1. Baskı: Ağustos 2022

ISBN: 978-625-8005-94-3 (Tk.)  
ISBN: 978-625-8005-96-7 (2.Cilt)

FCR YAYIN REKLAM BİLGİSAYAR SANAYİ ve TİC. LTD. ŞTİ.  
Hacı Bayram Mah. Boyacılar Sk. No: 14/1  
Ulus-Altındağ/ANKARA • Tel: (0312) 310 08 60  
Web: www.fcr.com.tr • e-mail: fcr@fcr.com.tr

# KEMALPAŞAZÂDE

FELSEFE-DİN-EDEBİYAT  
ARAŞTIRMALARI

**-II-**

## **Editörler**

Prof. Dr. Murat DEMİRKOL

Doç. Dr. Yusuf ŞEN

Arş. Gör. Hayriye Özlem SÜRER

Arş. Gör. Ahmet Şehit TUNA

***“Kemalpaşazâde Felsefe-Din-Edebiyat Araştırmaları”*** adlı bu kitap,

Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi

Bilimsel Araştırma Projeleri Koordinasyon Biriminin

SCD-2022-2318 kodlu

***“Kemalpaşazâde’nin Görüşlerinin İnterdisipliner Yaklaşım ile Araştırılması”***

projesi kapsamında sağladığı destekle üretilerek basılmıştır.

BAP’a verdiği destek sebebiyle teşekkür ediyoruz.

## İÇİNDEKİLER

### FIKİH-HUKUK ARAŞTIRMALARI

|  |     |
|--|-----|
| <b>İbn Kemal'in Hanefi Mezhebi ve Osmanlı Hukukuna Katkılarına Dair Bir Değerlendirme</b>  |     |
| Ahmet İNANIR -----   | 9   |
| <b>İbn Âbidîn'in Değerlendirmeleri Işığında Kemalpaşazâde'nin Hanefî Fıkhına Katkıları</b>   |     |
| Ayhan HIRA -----   | 29  |
| <b>Kemalpaşazâde'nin Osmanlı Fetva Geleneğine Katkıları</b>  |     |
| Yusuf ŞEN -----  | 46  |
| <b>Kemalpaşazâde'nin <i>Tabakâtu'l-Fukahâ</i>'sına Yönelik Eleştiriler Üzerine Bir Değerlendirme</b>   |     |
| Osman BAYDER -----   | 66  |
| <b>Kemalpaşazâde'nin <i>el-İhtilâf Beyne'l-Eimme</i> Adlı Risâlesi: Hanefî İmâmıların İhtilâflarında Zamanın ve Örfün Rolü</b>                     |     |
| Nazım BÜYÜKBAŞ -----   | 72  |
| <b>İbn Kemâl Paşa'nın Resâil'inde Para Vakıfları, Ribânın Hakikati ve İlgili Meselelerin Fıkhi Değerlendirmesi</b>                                 |     |
| Aytaç AYDIN -----  | 86  |
| <b>Gayrimüslim Mâbetlerinin Hukukî Statüsü: Kemalpaşazâde'nin <i>Keşfü'd-Desâis fi'l-Kenâis</i> İsimli Risâlesi</b>                                |     |
| Nevzat SAĞLAM -----  | 122 |
| <b>Kemalpaşazâde'nin İbadetlere İlişkin Risaleleri Üzerine Bir Değerlendirme</b>   |     |
| Menderes GÜRKAN -----  | 134 |
| <b>Cuma Namazında İstihlâf Meselesi: Kemalpaşazâde'nin Molla Hüsrev Eleştirisi</b>   |     |
| Orazsahet ORAZOV ve İbrahim TÜRKOĞLU -----   | 148 |
| <b>İbn Kemal Paşa'nın <i>Menşeu'l-İhtilâf Beyne'l-Eimme</i> Risâlesinin 'Asır ve Zamana Bağlı İhtilâf' Kapsamında Analitik Bir Değerlendirmesi</b> |     |
| Yüksel SALMAN -----  | 160 |
| <b>İbn Kemal'in <i>Beyânu Hakîkati'r-Ribâ</i> İsimli Risâlesi</b>  |     |
| Ömer Faruk HABERGETİREN -----  | 181 |
| <b>Kemalpaşazâde'nin <i>İzâhu'l-Islâh</i> Adlı Eserine Yazılan Hâşiye ve Reddiyeler</b>  |     |
| Rüveyda YILDIZ -----   | 194 |

### DİL BİLİM ARAŞTIRMALARI

|  |     |
|--|-----|
| <b>شخصية ابن كمال الأدبية وملامحها وأثارها</b>   |     |
| Mehmet Halil ÇİÇEK -----   | 215 |
| <b>Kemalpaşazâde'nin Belâgat Tarihindeki Yeri</b>  |     |
| Hasan TAŞDELEN -----   | 230 |
| <b>أسلوب التقرير في رسائل ابن كمال باشا: المظاهر الإشكالية والأثر</b>                                      |     |
| Hamzeh AL-BAKRI -----  | 250 |
| <b>İbn Kemal'in "<i>Risâletun fi'l-Îcâz ve'l-Itnâb</i>" Adlı Eserinde İcâz ve Itnâb Üslubuna Yaklaşımı</b> |     |
| Aladdin GÜLTEKİN -----   | 267 |

|   |     |
|---|-----|
| <b>Kemalpaşazâde'nin Kelime ve Türlerine Dair Tanımları ve Bu Tanımların <i>el-Kâfiye</i> İle Karşılaştırılması</b> |     |
| Hasan Basri MERT -----  | 276 |
| <b>Kemalpaşazâde'nin Arap Diline Katkısı: <i>el-Felâh Şerhu'l-Merâh</i> Adlı Eseri Örneğinde</b>                    |     |
| Nihat TARI -----  | 289 |
| <b>İbn Kemâl Paşa'nın Dil ve Belagat Risâleleri</b>   |     |
| Mehmet Çağrı GEVHEROĞLU ve Osman DÜZGÜN -----   | 307 |

## TEFSİR ARAŞTIRMALARI

|   |     |
|---|-----|
| <b>Beyzâvî'ye Eleştirileri Bağlamında Kemâlpaşazâde'nin Bazı Tefsir İlkeleri</b>  |     |
| Şükrü MADEN -----   | 319 |
| <b>Kemalpaşazâde Şemseddin Ahmed'in Tefsirinde Dilbilimsel Yaklaşımları -Fâtiha Süresi Örneği-</b>  |     |
| Servet DEMİRBAŞ -----   | 329 |
| <b>İbn Kemal'in Arap Dilbilimi ve Filolojik Tefsirdeki Yeri: <i>Risale fi-Tahkîki Vad'ı Kâde</i> Örneği</b>   |     |
| Aydın KUDAT -----   | 344 |
| <b>İbn Kemal Tefsirinde Meânî İlmi</b>  |     |
| Kübra Özdemir KELEŞ -----   | 356 |
| <b>Kemalpaşazâde Tefsirinde Kur'ân'ın Kur'ân'la Tefsiri: Bakara Süresi Örneği</b>   |     |
| Burhan YAZICI -----   | 369 |
| <b>İbn Kemâl'in <i>Tahkîku'l-Kavli Bienne's-Şühedâe Ehyâun fi'd-Dünyâ</i> Adlı Risalesinde Şehitlerin Dünya Hayatına Devam Etmeleri Konusundaki Değerlendirmeleri</b> |     |
| Zeynep CERAN -----  | 390 |
| <b>Tefsir Terminolojisine Kaynaklığı Bakımından Kemâlpaşazâde'nin <i>et-Ta'rîfât ve'l-İstlâhât</i> Adlı Eseri ve Buna Dair Bazı Mülâhazalar</b>                       |     |
| Zakir DEMİR -----   | 399 |
| <b><i>Kıraat ve İ'câzü'l-Kur'an</i> Risaleleri Bağlamında Kemalpaşazâde'nin Kur'an Tasavvuru</b>  |     |
| Ömer ÖZBEK -----  | 410 |
| <b>İbn Kemal'in Tefsirinde Kıraatlara Yaklaşımı: İbrâhîm Süresi Örneği</b>  |     |
| Nazife Vildan GÜLOĞLU -----   | 431 |

## HADİS ARAŞTIRMALARI

|  |     |
|--|-----|
| <b>Kemalpaşazâde'nin 'Ameller Niyetlere Göredir' Hadisine Getirdiği Yorum ve Değerlendirme</b> |     |
| İlyas CANIKLİ -----  | 449 |
| <b>Kemalpaşazâde'nin Kırk Hadis Şerhlerinde Eleştiriye Açık Bazı Yaklaşımlar ve Yorumlar</b>   |     |
| Muammer BAYRAKTUTAR -----  | 472 |
| <b>Kemalpaşazâde'nin Beşinci Risâle'deki Kırk Hadis Şerhi ve Şerh Yöntemi</b>                  |     |
| Mehmet ÇETİN -----   | 495 |
| <b>Kemalpaşazâde'nin <i>Sahîh-i Buhârî</i> Üzerine Yaptığı Çalışmaya Dair Bazı Mütalaalar</b>  |     |
| Muhammet BEYLER -----  | 526 |